

ЦИТАТНО-СПРАВОЧНАТА ДЕЙНОСТ НА ЦЕНТРАЛНА МЕДИЦИНСКА БИБЛИОТЕКА НАШИЯТ ОПИТ

СТЕФКА ИВАНОВА
ЦМБ - МЕДИЦИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ - СОФИЯ

КРЪГЛА МАСА (15.03.2018)

ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ

- ▶ **Научна комуникация** - механизмът, включително методите и средствата, чрез които се разпространяват и обменят новите научни знания (научна информация)
- ▶ **Библиометрия** - статистическа библиография, която изучава посредством статистически методи количеството на публикациите, авторите, институциите, както и библиотеките. Чрез тези статистически методи се постига следното – установяват се емпиричните закономерности при нарастване на броя на книгите, тематичното разпределение по отделни специализирани списания и броя библиографски позовавания за дадена статия от списание
- ▶ **Наукометрия** (измерване/оценяване на науката) – област от наукознанието, която се занимава със статистически изследвания на структурата и динамиката на документалните масиви и потоците от научна информация. Наукометрията използва цитатния анализ и други количествени методи за оценка на научните изследвания (Egghe, 2005)
- ▶ **Информетрия** – математически и статистически методи в научните изследвания, свързани с библиотеки, документация и информация
- ▶ **Уебометрия** - изследване на количествените аспекти на изграждането и използването на информационни ресурси, структури и технологии в Интернет мрежата чрез използване на библиометрични и информационни подходи. За първи път въведен 1997 г. от Almind и Ingwersen

ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ

- ▶ **Обединяващо звено на тези интердисциплинарни дисциплини са прилаганите количествени и качествени методи, както и утвърдените ефективни индикатори като цитатния анализ. Цитатният анализ, цитатният контрол или проследяването на цитирането е един от методите за оценка на науката, на научните изследвания и научните публикации. При този метод цитираните трудове или т.нар. библиографски позовавания се разглеждат с цел да се определят тенденциите в научната комуникация**
- ▶ **Цитатните индекси или цитатните указатели са утвърден ресурс за изготвяне на цитатни анализи**
- ▶ **ISSI (International Society for Scientometrics and Informetrics) – основано в Берлин през 1993 г. по време на Международна конференция по библиометрия, информетрия и наукометрия. Мисия – да насърча комуникацията и обмена на професионална информация в областа на наукометрията, информетрията и др.**

CITATION INDEX

- ▶ **Най-ранният цитатен индекс –12 век в еврейската религиозна литература**
- ▶ **18 век – юридически цитатни индекси. 1873 г. за първи път е приложен методът на цитатния анализ в указателя Shepard's Citations, създаден като инструмент за юридически референции, предназначени за съдебната практика в САЩ**
- ▶ **50-те години на 20 век Eugene Garfield установява, че този метод може да се приложи като техника за индексирание на научни документи**
- ▶ **През 1960 г. Institute for Scientific Information (ISI), създаден във Филаделфия, САЩ от Eugene Garfield, въвежда първият цитиращ индекс за статии, публикувани в академични списания, като първо се появява Science Citation Index (SSC) и по-късно Social Science Citation Index (SSCI) и Arts and Humanities Citation Index (AHCI)**
- ▶ **През 1961 National Institute of Health на САЩ поверява на Institute for Scientific Information да разработи първия цитатен указател по генетика за цитираната през същата година научна литература, представена в 613 списания с 1.4 милиона цитата**
- ▶ **Science Citation Index излиза текущо повече от 30 години, като с ретроспективната кумулация обхваща и периодът назад до 1945 г.**

WEB БАЗИРАНИ КОЛЕКЦИИ С ДАННИ

- ▶ Автоматизация и дигитализация – първоначално върху компакт дискове (CD-ROM). Първото автоматизирано индексирание на цитирания е извършено от CiteSeer през 1997 г.
- ▶ С появата на Интернет се появяват и онлайн базираните цитатни бази данни – Scopus на Elsevier, Web of Science на Thomson Reuters, Google Scholar
- ▶ ISI WEB OF KNOWLEDGE - през 2001 г. с внедряването на веб-базираната платформа ISI WEB OF KNOWLEDGE на THOMSON & ISI, а по-късно THOMSON & REUTERS започва нова ера в глобализацията на научно-изследователската дейност. ISI WEB OF KNOWLEDGE се дефинира като платформа от ново поколение сред интелектуалните открития на информационната компания
- ▶ SCOPUS на ELSEVIER – библиографско-референтна база от данни, индексиранията литература на която е рецензирана. Освен това има и софистициран инструментариум, с помощта на който се превръща и в цитатен индекс. Чрез SCOPUS могат да се проследят, анализират и визуализират научните изследвания и библиографските позовавания
- ▶ Всяка от тези веб базирани колекции с данни предлага различни функционални възможности за генериране на информетрични анализи

INDEX MEDICUS – MEDLINE

- ▶ **Index Medicus (IM)** - сортиран по подтеми по-ранен вариант на **MEDLINE**, библиографска база данни в областта на природонаучната и биомедицинската информация, главно върху статии от медицински и интердисциплинарни списания в областта на науките за живота
- ▶ От 1879 до 2004 **Index Medicus** представлява подробен библиографски индекс на научни статии под печатна форма
- ▶ **John Shaw Billings**, ръководител на **Library of the Surgeon General Office, United States Army** е инициатора на автоматизацията на **Index Medicus**
- ▶ Впоследствие тази библиотека се превръща в **National Library of Medicine** на САЩ
- ▶ През 60-те години на 20 век **National Library of Medicine** започва да компютъризира дейностите си по индексирането, създавайки **MEDLARS**, библиографска база данни, която после се превръща в **MEDLINE**

БЪЛГАРСКИ ЦИТАТЕН УКАЗАТЕЛ - ПРОЕКТЪТ

За първи път е повдигнат въпросът за създаване на БЦУ от д-р д.м. Д. Томов през 1983, 1984 и 1987 г. във Варна на организирани от него Национални конференции с международно участие по наукометрия и лингвистика на научния текст

През 1992 г. се прави обсъждане на проект за изработване на Български цитатен указател (БЦУ) с участието на проф. д-р Христо Мутафов, ръководител по това време на Центъра за информация по медицина (ЦМИ) заедно с група заинтересувани експерти, предимно от БАН, както и представители на Висшата атестационна комисия. Създава се концептуалната схема на програмния пакет и описание на технологията за изработването му (основни икономико-технологически параметри – финансиране, изпълнители, техническо оборудване, разход на време и т.н.)

През 1993 ЦИМ става структурно звено към ЦМБ като вече функционално и административно става интегрирана част от библиотеката и под нейно ръководство

БЪЛГАРСКИ ЦИТАТЕН УКАЗАТЕЛ - ПРОЕКТЪТ

През 1994 започва реализацията на проекта за БЦУ с частично финансиране от Фонда за научни изследвания към Министерството на образованието и науката

От 1996 ЦИМ разработва БЦУ на базата на българската научна периодика и монографична литература

През 1998 софтуерът (какъвто е бил разработен за времето си) се преработва като се запазват въвежданите от 1996 г. данни и се продължава с обработването на нова информация от издаваната в ЦИМ периодика

До месец март 1999 г. базата данни включва няколко последователни годишнини на 55 периодични издания – 470 книжки с 2 506 публикации и 33 377 цитата

БЪЛГАРСКИ ЦИТАТЕН УКАЗАТЕЛ - ПРОЕКТЪТ

БЦУ е бил планиран да обхване цялата гама от научни списания (периодични издания) в България и да осигури данни за българските публикации и цитиранията в тях на SCI и SSCI

Целта на тази серия от изследователски комуникации е била да се демонстрират най-важните наукометрични характеристики на инфраструктурата за обмен на научна информация в рамките на българската общност, отнасящи се към големите научни тематични групи (биомедицина, природни науки, технология на селското стопанство, социални и поведенчески науки и др.)

За съжаление поради липса на интерес или възможност от страна на редакционните колегии на научните списания и ръководителите на научни институции, при опитът за изработване на БЦУ биват въвеждани данни само от периодиката издавана от ЦИМ

БЪЛГАРСКИ ЦИТАТЕН УКАЗАТЕЛ - ПРОЕКТЪТ

БЦУ е бил предвиден да бъде политематичен и многоаспектен информационен източник, предоставящ възможности не само за цитатни анализи, но и за предметно-тематично търсене в цялата публикувана българска научна литература

По подобие на SCI и БЦУ е трябвало да бъде изграден като интегрална система, включваща няколко специализирани указателя:

- указател на източниците (статии, монографии и др.)
- пермутационен предметен указател
- указател на цитиранията
- указател на организациите
- указател на цитиращи/цитирани списания
- указател на цитирани/цитиращи списания

Източниците за обработка е трябвало да се подбират въз основа на критерии за научна значимост и библиографско оформление на публикациите

БЪЛГАРСКИ ЦИТАТЕН УКАЗАТЕЛ - ПРОЕКТЪТ

Прецизност в търсенето е било предвидено да се постига чрез използване на различни режими за моделиране на информационното запитване:

- по заглавие на статия
- по име на автор (цитиращ/цитиран)
- по научен институт
- по ключови думи
- по хронологичен обхват
- по вид и език на документите и т. н.

Програмата е трябвало да позволява многоаспектен и многоцелеви достъп до всеки отделен указател

Трябвало е да се дава възможност за изготвяне на най-разнообразни справки и цитатни списъци, използвани за информационни и науковедски цели

БЪЛГАРСКИ ЦИТАТЕН УКАЗАТЕЛ - ПРОЕКТЪТ

БЦУ е трябвало да се предлага в електронен вариант – за времето си на дискети и компакт дискове за интересуващите се институции и звена

Пълен печатен вариант на БЦУ не е бил направен поради необходимостта от голям финансов ресурс, който за времето си не е бил наличен

Информационното осигуряване е било с предназначението за институции, ръководещи националната или регионалната научна политика:

по въпроси на публикационната активност и цитационната значимост на:

- отделните ведомства и на научни институти
- на техни подразделения
- на изследователски екипи
- или на конкретни изследователи

за практическа изследователска работа

- цитатни справки или тематично търсене

БЪЛГАРСКИ ЦИТАТЕН УКАЗАТЕЛ - ПРОЕКТЪТ

Справките трябва да се правят:

институционални (ведомства, научни институти) – информирането им за:

- актуални и перспективни изследователски теми
- за организиране на научни прояви с национално и международно участие
- за атестираните научни организации
- за публикационната и цитатна активност на конкретен автор

индивидуални потребители – информирането им за:

- какви публикации има по интересуващ ги научен проблем
- да ги ориентира върху историята на проблема, свързвайки намерената информация и с имената на български автори
- да идентифицират по-сполучливо приносите на нашата наука в международен аспект
- да установят собствения си принос

БЦМ, БЦУ И БЪЛГАРСКАТА МЕДИЦИНСКА НАУКА (1993-1998)

В периода 1993-1998 БЦМ, използвайки електронния вариант на БЦУ, който проектно е бил разработен прави серия от наукометрични изследвания за да се определят комуникационните модели в различните сфери на съвременната българска наука

Прегледани са били 322 периодични единици от 47 списания. Те съдържали 2028 цитирани статии, съдържащи общо 26 092 цитации. Броя на цитиранията на публикациите от български автори възлизали на 2484 или 9.5% от всички цитирани публикации за посочения период от време (1993-1998).

Следните списания са били най-цитирани:

Ревматология – 107 цитации

Съвременна медицина – 78 цитации

Стоматология – 51 цитации

Педиатрия – 40 цитации

Фармация – 40 цитации

БЦМ, БЦУ И БЪЛГАРСКАТА МЕДИЦИНСКА НАУКА (1993-1998)

Извода е, че още през тези години (към 1998) е започнал процеса на зараждане на интерес към цитиранията в областта на науката за определяне престижа на дадено списание или автор. Това е било неразривно свързано със зараждането и началния етап на изграждането на информационното общество в България

Друг извод е, че ретроспективното изследване на ЦМИ в периода 1993 до 1998 г. показва и тревожната тенденция на ограничен брой наукометрични параметри, като например следните: намаляване цитиранията на статии в български списания, на цитациите и самоцитациите на български автори, както и ограничен тематичен профил на публикациите в български медицински списания

ЦЕНТРАЛНА МЕДИЦИНСКА БИБЛИОТЕКА - НАШИЯТ ПРИНОС

От 1993 г. в ЦМБ се въвежда програмния продукт Автоматизирана библиотека (АБ) на фирмата РС-ТМ, който ЦМБ използва за каталогизиране и библиотечен мениджмънт в рамките на годината (1993)

От 1994 ЦМБ заменя продукта АБ с френския GLAS

От 1995 г. ЦМБ предлага Интернет достъп

От 2003 г. ЦМБ отново се връща към АБ, който е бил доразвит с нови модули и по-удобен за библиотечен мениджмънт и каталогизиране, като вече е съобразен със спецификите на българската библиотечна среда

В същата година (2003) започва да се изгражда и да функционира разработена от ЦМБ автоматизирана библиографска база данни „Българска медицинска литература“ (БМЛ), която представлява интегриран модул в АБ и първоначално съдържа само библиографска информация за оригинални научни статии от всички налични в ЦМБ тясноспециализирани или многопрофилни български научни медицински списания и сборници

ЦЕНТРАЛНА МЕДИЦИНСКА БИБЛИОТЕКА - НАШИЯТ ПРИНОС

Всеки запис на статия в БМЛ съдържа библиотечната сигнатурата на списанието, в което е публикувана статията, както и идентификационния код на списанието в международната система за регистрация на периодичните издания (ISSN), авторите, оригиналното и преводно заглавие (ако има такова) на статията, библиографски данни, предметна рубрика и ключови думи на статията, пристатийна библиография (цитирания) включена впоследствие в записите

За индексирание и предметизиране на статиите се използва контролиран речник на биомедицинските термини, както и на медицинските предметни рубрики /MeSH/, който е унифициран с този на MEDLINE

Базата БМЛ е достъпна за ползване в Интернет от създаването си през 2003 година, но само за частта, в която могат да се търсят статии от български автори. Цитатният модул на БМЛ е достъпен само в Интранет вариант

ЦЕНТРАЛНА МЕДИЦИНСКА БИБЛИОТЕКА - НАШИЯТ ПРИНОС

Статиите са обработени аналитико-синтетично, което позволява на потребителите да извършват търсене в автоматизирания каталог на ЦМБ по:

- * Заглавие на статията
- * Автори
- * Предметни рубрики
- * Ключови думи (по Medical Subject Headings – MeSH на MEDLINE)
- * Тематични рубрики (публикации на МУ-София и на всички Университетски болници в София - засега от 2004 г. до 2007 г.)
- * За него/за нея (информация за персоналии, юбилеи на български лекари, in memoriam и др.)
- * Източник периодика (заглавие на списанието, в което е публикувана статията)
- * Всички думи (търси във всички полета)

ЦЕНТРАЛНА МЕДИЦИНСКА БИБЛИОТЕКА НАШИЯТ ПРИНОС

Базата данни БМЛ се актуализира текущо и постоянно се обогатява. Включват се статии и обзори от български и чужди автори от авторитетни български списания на ниво университетска медицина, както и мемория (персоналии), статии за Александровска болница и МУ-София

В базата данни са включени над 43 000 статии от над 150 български медицински списания и сборници, като броят им се увеличава непрекъснато

От 2005 г. започват да се въвеждат данни за цитиранията в медицинските статии от български автори, които се описват в базата БМЛ и така се открива възможност за използването на БМЛ при правенето на цитатни справки. Първо са били включени цитиранията в статиите за текущата година (2005) и постепенно през идните години базата е била допълнена кумулативно и ретроспективно покривайки цитиранията в българските медицински статии до 1990 г.

Първоначално са били включени в БМЛ само цитиранията на автори на статии в списания, но постепенно са въведени и цитиранията на автори писали глави от книги, на цели книги, дисертации, резюмета от конгреси, на статиите им от сборници и на статии на български автори публикувани в чужди списания, когато са цитирани в български източник

ЦМБ – ЦИТАТНИ СПРАВКИ - НАЧАЛО

Включването на всички оригинални публикации в база данни „Българска медицинска литература“ позволяват точно и бързо предоставяне на публикационни и цитатни справки за нуждите на авторите. В отдел Комплексно информационно осигуряване (КИО) се извършват и автоматизирани библиографски справки в база данни „Българска медицинска литература“ по заявка на потребителя

Първата цитатна справка в ЦМБ е била направена през 1997-1998 г. по искане д-р Дабчев, предишния директор на библиотеката. Направена е ръчно чрез търсене в печатните източници на информация в библиотеката

В следващите години до 2005 г. цитатните справки са били инцидентни (спорадични) и неофициални. Не е имало официален регламент за изготвяне на такива

ЦМБ – ЦИТАТНИ СПРАВКИ КОГА СА НЕОБХОДИМИ НА ЧИТАТЕЛИТЕ

Според „Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Медицински университет – София“ цитатни справки трябва да бъдат приложени в следните случаи:

- * При кандидатстване за придобиване на научна степен „доктор“
- * При кандидатстване за придобиване на научна степен „доктор на науките“
- * При откриване на процедурата по защита на дисертационния труд за придобиване на научна степен „доктор на науките“
- * При признаване на придобита в чужбина научна степен „доктор на науките“
- * При откриването на процедура по заемане на академичната длъжност „доцент“
- * При кандидатстване за заемане на академичната длъжност „професор“

Необходими са цитатни справки и при провеждане на атестации на лекарите

Цитатни справки се правят и при много други частни случаи – при постъпване на работа в медицинско звено, при желание от страна на авторите да се информират за актуалното състояние на цитиранията им и др.

ЦМБ – ЦИТАТНИ СПРАВКИ - РЕГЛАМЕНТ ЗА ИЗГОТВЯНЕ

Цитатните справки се изготвят в Отдел „Комплексно информационно осигуряване“ на ЦМБ след попълване на формуляр за заявка според следните изисквания:

- Трите имена на автора и областта, в която работи
- Пълен и точен списък на авторските научни публикации в български и чужди източници.
Представените научни публикации трябва да са излезли от печат
- Под научна публикация се разбира само научен труд отпечатан в периодични научни списания или научни тематични сборници, в самостоятелни или колективни научни студии и монографии, посочени с точни библиографски данни, вкл. страници
- Търсенето се извършва по първи автор в базите данни БМЛ, Scopus, Web of Knowledge, Google Scholar
- Срокът за извършване на цитатна справка е най-малко 15 работни дни от представянето на списъка с авторските статии
- Цитатните справки се заплащат според действащите тарифи на ЦМБ

ЦМБ – ЦИТАТНИ СПРАВКИ - ИЗГОТВЯНЕ - КИО

Цитатните справки се изготвят в отдел КИО на ЦМБ като се ползват следните бази и източници:

- Базата БМЛ за цитиранията в българските източници
- Ръчно стандартно преглеждане на библиографиите на писмени източници, които не са налични в дигитализиран вариант – книги, дисертации, конгресни материали, сборници, брошури
- Scopus на Elsevier, Web of Science на Thomson Reuters, Google Scholar, Google Books, когато се прави цитатна справка за цитирания в чужди източници

Заедно с цитатната справка обикновено се иска от авторите и се прави и справка в Web of Science на Thomson Reuters за импакт фактора на списанията, в които са публикували статиите си

Към всяка цитатна справка се прилага официално писмо, в което се описват намерените резултати за цитиранията на изискващия автор, което е подписано и подпечатано от директора на библиотеката. Прилага се и служебна бележка за импакт факторите на списанията, в които е писал автора (когато се изисква такава) също с печат и подпис на директора. Прилагат се и графики на намерените резултати в чуждите бази, както и подробен списък на цитиранията от българските източници

ЦМБ – ЦИТАТНИ СПРАВКИ – СТАТИСТИКА

СТАТИСТИКА НА СПРАВКИТЕ НА ЦМБ ОТ 2006 ГОДИНА:

Година - Общо - Цитатни

2006 - 635 - 91
2007 - 477 - 92
2008 - 460 - 95
2009 - 1253 - 279
2010 - 330 - 119
2011 - 384 - 160

Година - Общо - Цитатни

2012 - 423 - 176
2013 - 444 - 208
2014 - 384 - 139
2015 - 437 - 202
2016 - 392 - 163
2017 - 451 - 213

ЦМБ – ЦИТАТНИ СПРАВКИ - ИЗВОДИ

Анализът на цитатните справки на български медицински специалисти през последните години показва следните тенденции:

- При младите учени може да се очаква начален старт на цитатна биография след 2-рата година от първата публикация
- Забелязва се тенденция в публикациите на медицинските специалисти през последните една-две години в библиографиите да се включват цитации предимно на много стари източници или само на чужди автори при отсъствието на дори един български автор
- Статистиката в ЦМБ показва тенденция на плавно и с малки колебания сравнително стабилно нарастване на търсенето и необходимостта от правенето на цитатни справки за потребителите
- Цитатните справки са възможни за извършване от всеки един потребител самостоятелно, но се забелязва тенденция за предпочитане от страна на потребителите справките да се правят от библиотечните специалисти (пестене на време)